את הפסוק (תהלים נח ד) 'זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם' – כבר מן הרחם נעשו הרשעים זרים ומנוכרים לאביהם שבשמים. ואכן, נָפַק מִינָּהּ שַׁבָּתַאי אֲצַר פֵּירֵי – אוגר הפירות. שהיה קונה הרבה פירות בשוק בשער הוול, כדי שיפקע השער וימכרם אחר כך לעניים ביוקר, דבר שאסור לעשותו.

שנינו במשנה: חוֹלֶה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בָּקִיאִין. הגמרא מביאה חילוקי דינים בענין: אָמַר רַבִּי יַנַּאי, אם החוֹלֶה אוֹמֵר צָרִיךְ אני לאכול, כי חושש שמא יגבר חוליו, וְרוֹפֵא אוֹמֵר שאינו צָרִיךְ, ולא יסתכן אם לא יאכל, שׁוֹמְעִין לַחוֹלֶה ומאכילים אותו. מַאי טַעֲמָא שומעים לחולה נגד דעת הרופא, משום 'לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ' (משלי יד י) – ליבו של אדם מרגיש במצבו יותר מכל אדם אחר. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שמאכילים את החולה על פיו, שהרי ספק נפשות להקל. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תהא סבור לומר, שהרוֹפֵא קִים לֵיהּ טְפֵי – מבין במצבו של החולה יותר ממנו, קָא מַשְׁמַע לָן שאף החולה חש במצבו, ושומעים לו.

ממשיך רבי יַנַּאי: אם הרוֹפֵא אוֹמֵר שהחולה צָרִיךְ לאכול, וְחוֹלֶה אוֹמֵר שאינו צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לָרוֹפֵא ומאכילים את החולה. מַאי טַעֲמָא שומעים לדברי הרופא, ואין אומרים שהחולה מכיר את מצבו יותר ממנו [כבדין הקודם], משום שחוששים שמא תּוּנְבָא הוּא דְּנָקִיט לֵיהּ – דעתו מטושטשת מחמת החולי, ואינו מרגיש בחוליו, ולכן הוא אומר שאינו צריך לאכול, ומספק נפשות מקילים להאכילו.

הגמרא מקשה על רבי יַנַּאי: תְּנַן במשנתינו, חוֹלֶה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בָּקִיאִין. מדייקת הגמרא: 'עַל פִּי בָּקִיאִין', היינו רופאים, אֵין – כן, מאכילים אותו, אבל עַל פִּי עַצְמוֹ לֹא – אין מאכילים אותו, אם סבורים הרופאים שאינו צריך. וקשה על רבי יַנַּאי שאמר שבכזה אופן מאכילים אותו. ועוד יש לדייק מדברי המשנה: 'עַל פִּי בָּקִיאִין', היינו שנים, אֵין – מאכילים אותו, אבל עַל פִּי בָּקִי אֶחָד לֹא. וקשה גם על הדין השני שאמר רבי יַנַּאי, שכשחולה אומר אינו צריך ורופא [אפילו אחד] אומר צריך, מאכילים.

מתרצת הגמרא: הָכָא שאמרה המשנה שאין שומעים אלא לבקיאים, בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאָמַר החולה לֹא צְרִיכְנָא – איני צריך לאכול. ואף על פי כן שומעים לרופאים הסבורים שצריך לאכול, כדברי רבי יַנַּאי בדין השני. אבל אם החולה אמר שצריך לאכול, בודאי שומעים לו גם נגד דעת הרופאים.

אלא שעדיין קשה הקושיא השניה, מדוע אמרה המשנה שאין מאכילים אלא על פי שני בקיאים: וְלֵיסְפּוֹ לֵיהּ – שיאכילוהו עַל פִּי בָּקִי אחד, וכרבי יַנַּאי. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא לומר כן, אלא באופן דְּאִיכָּא אַחֲרִינָא דַּהֲדֵיהּ דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ – שיש רופא נוסף שמצטרף לדברי החולה ואומר שאינו צריך לאכול, ולפיכך אין מאכילים אותו אלא על פי שנים. אבל כשאין אחר שסבור כחולה, מאכילים אותו אפילו על פי אחד, וכרבי יַנַּאי.

הגמרא מקשה על התירוץ: אם כן, מה ששנינו שאף על פי שהחולה אומר שאינו צריך מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בָּקִיאִין, פְּשִׁיטָא הוא, שהרי סָפֵק נְפָשׁוֹת הוּא, וּסְפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא לומר כן, אלא באופן דְּאִיכָּא תְּרֵי אַחֲרֵינֵי דַּהֲדֵיהּ – ששני רופאים מצטרפים לדברי החולה דְּאָמְרֵי לֹא צָרִיךְ הוא לאכול. שאף שרוב דעות סבורים שאינו צריך לאכול, חוששים לדעת המיעוט ומאכילים אותו. וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַב סָפְרָא, שהכלל שקבעו חכמים שכל תְּרֵי אנשים שקולים כְּמַאָה וּמַאָה כְּתְרֵי, ובשמכחישים אלו את אלו אין מאה נאמנים יותר משנים, הָנֵי מִילֵּי כשהם חלוקים לְעָנְיַן עֲדוּת, אֲבָל כשהם חלוקים לְעָנְיַן אוּמְדָנָא [–קביעת מציאות על פי הערכה], בָּתַר רוב דֵּעוֹת אָזְלִינַן. ואם כן, כאן, שהדבר תלוי באומדנא, מן הראוי היה שנסמוך על דברי הרוב שאומרים לא לאכול. אף על פי כן מאכילים אותו כדעת המיעוט, כי (ו)הָנֵי מִילֵּי – לא אמר רב ספרא כן, אלא לְעָנְיַן אוּמְדָנָא דְּמָמוֹנָא – הערכת דבר הנוגעת לענייני ממון, אֲבָל הָכָא סָפֵק נְפָשׁוֹת הוּא, לפיכך מקילים כדברי המיעוט, ושומעים לשני הרופאים.

הגמרא מוסיפה להקשות על הפירוש במשנה לרבי יַנַּאי: וְהָא מַדְקָתָנֵי סֵיפָא 'וְאִם אֵין שָׁם בָּקִיאִין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ', מַכְּלָל – משמע מזה דְּרִישָׁא גם כן מדובר דְּאָמַר צָרִיךְ אני לאכול, ואף על פי כן אין מאכילים אותו על פי עצמו אלא על פי בקיאים, ורק במקום שאין בקיאים שומעים לו. מתרצת הגמרא: חֲפוֹרֵי מַיחַפְרָא וְהָכִי קָתָנֵי – חסרה היא הסיפא ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שמאכילים רק על פי בקיאים, דְּאָמַר החולה לֹא צָרִיךְ אֲנִי לאכול. אֲבָל אם אָמַר צָרִיךְ אֲנִי, אזי אם אֵין שָׁם בָּקִיאִין, דהיינו תֵּרֵי רופאים שאומרים שאינו צריך, אֶלָּא רק חַד הוּא דְּאָמַר לֹא צָרִיךְ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, כדברי רבי יַנַּאי. אבל אם שני רופאים אומרים שאינו צריך לאכול, אף על פי שהחולה אומר שהוא צריך, אין מאכילים אותו.

דעה החולקת על רבי יַנַּאי: מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר, כָּל הֵיכָא דְּאָמַר החולה צָרִיךְ אֲנִי, אֲפִילּוּ אִיכָּא מַאָה רופאים דְּאָמְרֵי לֹא צָרִיךְ, לְדִידֵיהּ – לחולה שָׁמְעִינַן, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ'.

הגמרא מקשה על מר בר רב אשי: תְּנַן במשנתינו 'אִם אֵין שָׁם בָּקִיאִין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ'. מדייקת הגמרא: מַעֲמָא שמאכילים אותו על פי עצמו, משום דְּלֵיכָּא בָּקִיאִין שאומרים שאינו צריך, הָא אִיכָּא בָּקִיאִין האומרים שאינו צריך, לֹא – אין מאכילים אותו על פי עצמו, וקשה על מר בר רב אשי שאמר שאפילו מאה אומרים שאינו צריך שומעים לחולה. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת המשנה, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין שומעים לחולה אלא לבקיאים, דְּאָמַר החולה לֹא צָרִיךְ אֲנִי. אֲבָל אם אָמַר החולה צָרִיךְ אֲנִי, אֵין שָׁם בָּקִיאִין כְּלָל – אין דבריהם נחשבים כלל, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ'.

משנה

דינים נוספים בריפוי על ידי איסור: מִי שֶׁאָחַז בּוּלְמוֹס – חולי מסוכן הבא מחמת רעבון, ומכהה את מאור העינים, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מן המצוי וַאֲפִילּוּ דְּבָרִים טְמֵאִים, עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו, שזה סימן שהתרפא מחוליו. מִי שֶׁנִּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מֹחַצַר כָּבֵד [–בשר החוצץ בין הריאה לכבד] שֶׁלּוֹ – של הכלב. וְרַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ מַתִּיר. וְעוֹד דין אָמַר רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ בעניני רפואה, הַמּוֹשֵׁשׁ בְּגַרוֹנוֹ, מַטִּילִין לוֹ סַם בְּתוֹךְ פִּיו בְּשַׁבָּת לרפואתו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא – חולי זה סָפֵק נְפָשׁוֹת, וְכָל סָפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת בשבת, וְסָפֵק אם הוא עדיין שָׁם סָפֵק יצא וכבר אֵינוֹ שָׁם, או סָפֵק אם הוא חַי עדיין סָפֵק כבר מֵת, או שֶׁסָּפֵק אם כּוּתִי [–נכרי] הוא סָפֵק יִשְׂרָאֵל, מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל – חופרים בגל ומחפשים אחריו. אם מְצָאוּהוּ חַי, מְפַקְּחִין – ממשיכים לפקח כדי להוציאו משם. וְאִם מצאוהו מֵת, יַנִּיחוּהוּ עד לאחר השבת.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, מי שאחזו בולמוס והאכילוהו, מַנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהֵאִירוּ עֵינָיו, מְשֶׁנִּבְחַן בתבשיל בֵּין טוֹב לָרַע. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, וּבְמַעֲמָא – כשיבחין בטעמו של התבשיל בין טוב לרע.

ברייתא נוספת בענין ריפוי במאכלי איסור: תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוֹס, ואין לנו לתת לו כדי צורכו אלא ממיני איסורים, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מן האיסור הַקַּל הַקַּל תחילה. לפיכך, אם יש לפנינו טָבֵל [–פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] וּנְבֵילָה, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵילָה, לפי שהאוכל טבל במיתה בידי שמים, והאוכל נבילה לוקה. ואם יש לפנינו טָבֵל וּפירות שְׁבִיעִית שעבר זמן ביעורם, מאכילים אותו שְׁבִיעִית, לפי שהאוכל מהם אינו עובר אלא בעשה. טָבֵל וּתְרוּמָה שעונשם שוה [מיתה בידי שמים], תָּנֵי אַבָּיֵי הִיא – נחלקו תנאים איזהו קל יותר. דְּתָנֵי אַבָּיֵי, מי שאחזו בולמוס, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ תחילה טָבֵל וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ תְּרוּמָה. בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, מאכילים אותו תחילה תְּרוּמָה וְלֹא טָבֵל.

המשך בעמוד קנט

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: **אַמַּר** רַבָּה, **הֵיכָא דְּאָפְשַׁר** בְּחוּלִּין – במקום שלאחר שתינטל התרומה מן הטבל יש בחולין כדי צורך החולה, **דִּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמָתַקְנִינַן לֵיהּ** – מפרישים תרומתו, **וּמַסְפִּינַן לֵיהּ** – מאכילים אותו מן החולין, ולא מטבל או מתרומה. **כִּי פְּלִיגִי, בְּדְלָא אָפְשַׁר בְּחוּלִּין** – כשאין בחולין די צרכו, וצריך הוא לאכול את כולו. **מַר** [–בן תימא] **סָבַר, טֶבֶל חָמוּר** מתרומה, לפיכך עדיף שיפרישו תרומה כדי שיאכל ממנה ולא מטבל. **וּמַר** [–תנא קמא] **סָבַר, תְּרוּמָה חֲמוּרָה** מטבל, לכן לא יפרישו תרומה כדי שיאכל מן הטבל ולא מתרומה. מבארת הגמרא את סברותיהם: **מַר** [–בן תימא] **סָבַר טֶבֶל חָמוּר**, שכן אפילו לכהנים אינו ראוי, **אֲבָל תְּרוּמָה חֲזָיָא לְכֹהֵן. וּמַר** [–תנא קמא] **סָבַר תְּרוּמָה חֲמוּרָה**, לפי שאין אפשרות להתירה, **אֲבָל טֶבֶל אֶפְשָׁר לְתַקּוֹנֵיהּ** כשיפריש תרומתו.

הגמרא תמהה על דברי רבה: אם אֶפְשָׁר לחולה בַּחוּלְיָן לבדן, הרי פְּשִׁיטָא שמפרישים מהן תרומה תחילה, ולא היה צריך רבה לפרש זאת. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא רבה להשמיענו כן אלא בְּשַׁבָּת. שאף על פי שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת, לחולה מותר, כדי שלא יאכילוהו טבל. חוזרת הגמרא ומקשה: בְּשַׁבָּת נַמִּי פְּשִׁיטָא. שהרי איסור טֵבֶל, שמחמתו אסור לתרום בשבת, מִדְּרַבָּנָן הוּא, ובודאי עדיף לעבור עליו כדי להימנע מאיסור תורה של טבל. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּפירות שגדלו בְּעַצִּיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, שטבלו אסור רק מִדְּרַבָּנָן. והשמיענו רבה, שעדיף לעבור על איסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת לצורך החולה, ולא לעבור על איסור טבל דרבנן, כדי שלא יבוא לאכול גם מטבל דאורייתא. ולא נחלקו תנא קמא ובן תימא אלא באופן שאחר ההפרשה לא יהיו בחולין כדי צרכו של החולה, דְּמַר [–תנא קמא] סָבַר [תימא] טָבֵל חָמוּר מאיסור תרומה, וּמַר [–תנא קמא] סָבַר שתְּרוּמָה חֲמוּרָה יותר.

מבררת הגמרא: לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא – האם נאמר שדברי רבה תלויים במחלוקת תנאים. דְּתַנְיָא, מִי שֶׁנָּשְׂכוּ נָחָשׁ בשבת, קוֹרִין לוֹ רוֹפֵא אפילו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – מחוץ לתחום, וּמְקָרְעִין לוֹ אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת לתת ממנה על המכה [שכך רפואתו], וְגוֹזְזִין לוֹ אֶת הַכְּרִישִׁין [–כרתי] מן המחובר כדי להאכילו, ואפילו שדברים אלו אסורים בשבת. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ מן הכרישין וְאֵין צָרִיךְ לְעַשֵּׂר, דִּכְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, לֹא יֹאכַל מהן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. והרי אין כרישין חייבים במעשר אלא מדרבנן, ככל ירק, אם כן נָיְמָא ששיטת רבה שאפילו טבל דרבנן מתקנים לחולה בשבת, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וְלֹא כְּרַבִּי. כיון שלרבי, אינו מעשר אלא אוכל מן הטבל.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שרבה סובר כְּרַבִּי. כי עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי הָתָם – בכרישין, שיאכל טבל ולא יעשר בשבת, אֶלָּא לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר יָרָק, שאיסור טבלו מִדְּרַבָּנָן, ואין לחשוש שיבוא להקל לאכול גם בטבל דאורייתא, שאינו דומה לו. אֲבָל בְּמַעֲשֵׂר דָּגָן, דְּמֻבָּל דְּאוֹרַיְיתָא הוּא – שעיקר איסורו מן התורה, אֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה שגם אם צמח בעציץ שאינו נקוב ואינו חייב במעשר אלא מדרבנן, שמעשר ואחר כך אוכל. והטעם, דְּאַי שָׁרֵית לֵיהּ בְּעַצִּיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, אֲתֵי לטעות וּלְמֵיכַל אף בְּעַצִּיץ שֶׁהוּא נָקוּב, שאיסורו מן התורה.

תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוֹס וכהו עיניו, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דָּבָשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה, משום שֶׁהַדָּבָשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה מְאִירִין מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר שהדבש וכל מיני מתיקה מאירים את העינים, זֶכֶר לַדָּבָר יש. שבשעה שעבר יהונתן על שבועת שאול המלך אביו, ואכל דבש, אמר (שמואל א' יד כט) 'רְאוּ נָא כִּי אֹרוּ עֵינַי כִּי טָעַמְתִּי מְעַט דְּבַשׁ הַזֶּה'. שואלת הגמרא: וּמַאי שאמרה הברייתא 'אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר', הרי בפסוק מפורש שאורו עיניו. מתרצת הגמרא: כיון דְּהָתָם – אצל יהונתן לָאו בּוּלְמוֹס אֲחֵזֵיהּ, אלא רק חש כמי שאחזו בולמוס, לפיכך אין זו ראיה גמורה.

הגמרא מגבילה את דברי הברייתא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ שמיני מתיקה מאירים את העינים, אֶלָּא כשאוכלם לְאַחַר אכילה אחרת. אֲבָל אם אוכלם קוֹדֶם אֲכִילָה, מְגָרֵר גְּרִיר – מושך את לבו ומתאווה לאכול עוד. דְּכְתִיב במלחמת דוד עם עמלק (שמואל א' ל יא–יב), 'וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִצְרִי בַּשָּׂדֶה, וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל דָּוִד וַיִּתְּנוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל וַיַּשְׁקֻהוּ מָיִם, וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה וּשְׁנֵי צִמֻּקִים וַיֹּאכַל וַתָּשָׁב רוּחוֹ אֵלָיו, כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם וְלֹא שָׁתָה מָיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת'. הרי, שתחילה נתנו לו לאכול לחם, ורק אחר כך האכילוהו מיני מתיקה [דבלה] להשקיט רעבונו.

רפואות נוספות לבולמוס: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוֹס, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ אֶלְיָה – זנב הכבש, שיש בו הרבה שומן, כשהוא טבול בְּדֶבֶשׁ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מאכילים אותו אַף סוֹלֶת נְקִיָּה בְּדֶבֶשׁ. רַב פָּפָּא אָמַר, אֲפִילּוּ קְמָחֵי דְּשַׁעֲרֵי בְּדֵיבְשָׁא – קמח שעורים בדבש.

הגמרא תמהה על דברי רבה: אם אֶפְשָׁר לחולה בַּחוּלְיָן לבדן, הרי פְּשִׁיטָא שמפרישים מהן תרומה תחילה, ולא היה צריך רבה לפרש זאת. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא רבה להשמיענו כן אלא בְּשַׁבָּת. שאף על פי שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת, לחולה מותר, כדי שלא יאכילוהו טבל. חוזרת הגמרא ומקשה: בְּשַׁבָּת נַמִּי פְּשִׁיטָא. שהרי איסור טֵבֶל, שמחמתו אסור לתרום בשבת, מִדְּרַבָּנָן הוּא, ובודאי עדיף לעבור עליו כדי להימנע מאיסור תורה של טבל. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּפירות שגדלו בְּעַצִּיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, שטבלו אסור רק מִדְּרַבָּנָן. והשמיענו רבה, שעדיף לעבור על איסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת לצורך החולה, ולא לעבור על איסור טבל דרבנן, כדי שלא יבוא לאכול גם מטבל דאורייתא. ולא נחלקו תנא קמא ובן תימא אלא באופן שאחר ההפרשה לא יהיו בחולין כדי צרכו של החולה, דְּמַר [–תנא קמא] סָבַר [תימא] טָבֵל חָמוּר מאיסור תרומה, וּמַר [–תנא קמא] סָבַר שתְּרוּמָה חֲמוּרָה יותר.

מבררת הגמרא: לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא – האם נאמר שדברי רבה תלויים במחלוקת תנאים. דְּתַנְיָא, מִי שֶׁנָּשְׂכוּ נָחָשׁ בשבת, קוֹרִין לוֹ רוֹפֵא אפילו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – מחוץ לתחום, וּמְקָרְעִין לוֹ אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת לתת ממנה על המכה [שכך רפואתו], וְגוֹזְזִין לוֹ אֶת הַכְּרִישִׁין [–כרתי] מן המחובר כדי להאכילו, ואפילו שדברים אלו אסורים בשבת. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ מן הכרישין וְאֵין צָרִיךְ לְעַשֵּׂר, דִּכְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, לֹא יֹאכַל מהן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. והרי אין כרישין חייבים במעשר אלא מדרבנן, ככל ירק, אם כן נָיְמָא ששיטת רבה שאפילו טבל דרבנן מתקנים לחולה בשבת, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וְלֹא כְּרַבִּי. כיון שלרבי, אינו מעשר אלא אוכל מן הטבל.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שרבה סובר כְּרַבִּי. כי עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי הָתָם – בכרישין, שיאכל טבל ולא יעשר בשבת, אֶלָּא לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר יָרָק, שאיסור טבלו מִדְּרַבָּנָן, ואין לחשוש שיבוא להקל לאכול גם בטבל דאורייתא, שאינו דומה לו. אֲבָל בְּמַעֲשֵׂר דָּגָן, דְּמֻבָּל דְּאוֹרַיְיתָא הוּא – שעיקר איסורו מן התורה, אֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה שגם אם צמח בעציץ שאינו נקוב ואינו חייב במעשר אלא מדרבנן, שמעשר ואחר כך אוכל. והטעם, דְּאַי שָׁרֵית לֵיהּ בְּעַצִּיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, אֲתֵי לטעות וּלְמֵיכַל אף בְּעַצִּיץ שֶׁהוּא נָקוּב, שאיסורו מן התורה.

תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוֹס וכהו עיניו, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דָּבָשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה, משום שֶׁהַדָּבָשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה מְאִירִין מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר שהדבש וכל מיני מתיקה מאירים את העינים, זֶכֶר לַדָּבָר יש. שבשעה שעבר יהונתן על שבועת שאול המלך אביו, ואכל דבש, אמר (שמואל א' יד כט) 'רְאוּ נָא כִּי אֹרוּ עֵינַי כִּי טָעַמְתִּי מְעַט דְּבַשׁ הַזֶּה'. שואלת הגמרא: וּמַאי שאמרה הברייתא 'אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר', הרי בפסוק מפורש שאורו עיניו. מתרצת הגמרא: כיון דְּהָתָם – אצל יהונתן לָאו בּוּלְמוֹס אֲחֵזֵיהּ, אלא רק חש כמי שאחזו בולמוס, לפיכך אין זו ראיה גמורה.

הגמרא מגבילה את דברי הברייתא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ שמיני מתיקה מאירים את העינים, אֶלָּא כשאוכלם לְאַחַר אכילה אחרת. אֲבָל אם אוכלם קוֹדֶם אֲכִילָה, מְגָרֵר גְּרִיר – מושך את לבו ומתאווה לאכול עוד. דְּכְתִיב במלחמת דוד עם עמלק (שמואל א' ל יא–יב), 'וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִצְרִי בַּשָּׂדֶה, וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל דָּוִד וַיִּתְּנוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל וַיַּשְׁקֻהוּ מָיִם, וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה וּשְׁנֵי צִמֻּקִים וַיֹּאכַל וַתָּשָׁב רוּחוֹ אֵלָיו, כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם וְלֹא שָׁתָה מָיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת'. הרי, שתחילה נתנו לו לאכול לחם, ורק אחר כך האכילוהו מיני מתיקה [דבלה] להשקיט רעבונו.

רפואות נוספות לבולמוס: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוֹס, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ אֶלְיָה – זנב הכבש, שיש בו הרבה שומן, כשהוא טבול בְּדֶבֶשׁ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מאכילים אותו אַף סוֹלֶת נְקִיָּה בְּדֶבֶשׁ. רַב פָּפָּא אָמַר, אֲפִילּוּ קְמָחֵי דְּשַׁעֲרֵי בְּדֵיבְשָׁא – קמח שעורים בדבש.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פַּעַם אַחַת אֲחָזַנִי בּוּלְמוֹס, וְרָצִיתִי לְמַזְרְחָהּ שֶׁל עֵץ תְּאֵנָה ואכלתי מפירותיו. שבצד זה הם מתוקים ביותר, כי השמש יוקדת שם מהבוקר ועד חצות היום. וְקִיְּימְתִּי בְּעַצְמִי את האמור (קהלת ז יב) 'הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ'. כלומר, החכמה שלמדתי החייתני. דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, חָרוֹצָה לְטֹעֲמוֹ טַעַם טוב של תְּאֵנָה יְפֵנָה לְמִזְרָחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג יד) 'וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ' – התבואה שמול השמש ממותקת ומעודנת.

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הָווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא – היו מהלכים בדרך, ולפתע אֲתַוְיֵיהּ בּוּלְמוֹס לְרַבִּי יְהוּדָה. קַפְחֵיהּ לְרוֹעֶה – כפה רבי יהודה על הרועה שהיה שם, וְאָכְלֵיהּ לְרִיפְתָּא – ואכל את כבר לחמו, כדי להתרפאות. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי, קַפַּחְתָּ – הפסדת אֶת הָרוֹעֶה. כִּי מָטוּ לְמָתָא – כאשר באו לעיר, אֲתַוְיֵיהּ בּוּלְמוֹס לְרַבִּי יוֹסֵי. אַהֲדְרוּהוּ בְּלָנֵי וְצָעֲי – הקיפוהו בני העיר בקערות עם מיני מתיקה ותבשילים, כדי שיאכל ויתרפא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה לרבי יוסי, אֲנִי קַפַּחְתִּי רק אֶת הָרוֹעֶה, וְאילו אַתָּה קַפַּחְתָּ אֶת הָעִיר כּוּלָּהּ.

אגב המעשה הקודם מביאה הגמרא מעשה נוסף שאירע בעת שהלך רבי יהודה עם רבי יוסי: וְתוּ – בפעם נוספת, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הָווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא. רַבִּי מֵאִיר הֲוָה דַּיְיקִ בְּשָׁמָא – היה רגיל לדקדק בשמות בני אדם ולהכיר על פי זה אם מעשיהם נאים או כעורים, ואילו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי לֹא הֲווּ דַּיְיקִי בְּשָׁמָא – לא היו חוששים לכך. כִּי מָטוּ לְהַהוּא דּוּכְתָּא – כשהגיעו לאותו מקום, וערב שבת היה, בָּעוּ אוֹשְׁפִּיזָא – ביקשו מקום ללון, וְיָהֲבוּ לְהוּ. אָמְרוּ לוֹ – שאלו התנאים את בעל הבית, מַה שְׁמָךְ, אָמַר לְהוּ בֵּידוֹר. אָמַר רבי מאיר לעצמו, שֶׁמַע מִינָּהּ אָדָם רָשָׁע הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב ב) 'כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה', מלשון כידור. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי אַשְׁלִימוּ לֵיהּ כֵּיסַייְיהוּ – הפקידו אצלו את כספם, רַבִּי מֵאִיר לֹא אַשְׁלִים לֵיהּ כִּיסֵּיהּ. אָזַל רבי מאיר, אוֹתְבֵיהּ בֵּי קִיבְרֵיהּ דַּאֲבוּהּ – הטמין את כיסו אצל קברו של אבי כידור. בלילה, אִתְחֲזֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ – נראה אביו של כידור לבנו בחלום, ואמר לו תָּא שְׁקֵיל כִּיסָּא דְּמַנֵּה אַרִישָׁא דְּהַהוּא גַּבְרָא – בא וקח את הכיס שמונח אצל ראשו של אותו אדם [והיינו אצלו]. לְמָחָר, אָמַר לְהוּ כידור לתנאים, הָכִי אִתְחֲזֵי לִי בְּחֶלְמַאי. אָמְרִי לֵיהּ, חֶלְמָא דְּבֵי שַׁמַּשֵּׁי לֵית בְּהוּ מָמָשָׁא – חלומות שאדם חולם בלילי שבתות, אין בהם ממש. אָזַל רַבִּי מֵאִיר וְנַטְרֵיהּ – שמר על כיסו כּוּלֵּי יוֹמָא עד מוצאי שבת, כי חשש שיבוא הלה ויטלנו, וְאז אַיְיתֵיהּ – נטלו והביאו. לְמָחָר אָמְרוּ לוֹ רבי יהודה ורבי יוסי לכידור, הָב לָן כִּיסָּן – השב את כיסנו שהפקדנו אצלך. כיחש כידור וְאָמַר לְהוּ, לֹא הֲוָה דָּבָרִים מֵעוֹלָם. אָמַר לְהוּ רַבִּי מֵאִיר לרבי יהודה ורבי יוסי, אַמַּאי לָא דַּיְיקִיתוּ בְּשָׁמָא. אָמְרוּ לֵיהּ אַמַּאי לֹא אָמְרַתְּ לָן מַר להישמר ממנו. אָמַר לְהוּ רבי מאיר, אֵימַר דְּאָמְרִי אֲנָא – מה שאני אומר לדקדק בשמו של אדם, אינו אלא חֲשָׁשָׁא, אבל אַחְזוּקֵי – להחזיקו כרשע ודאי, מִי אָמְרִי כדי שאזהיר אחרים מפניו. לבסוף, מָשְׁכוּהוּ החכמים את כידור בדברים, וְעַיְּילוּהוּ לַחֲנוּתָא – והכניסוהו לחנות, ושם חָזוּ טְלָפֵחַי אַשָּׁפָּמֵיהּ – ראו עדשים בשפמו, שנותרו מסעודתו האחרונה. אָזְלוּ וְיָהֲבוּ סַיְמָנָא לְדַבְּרֵיתְהוּ – נתנו סימן לאשתו. שאמרו לה, שבעלה ציווה שתתן להם את כספם. וכסימן שאכן שלחם, אמר שמאכלו היום היה עדשים, וּשְׁקָלְיוּהוּ לְכִיסַּייְיהוּ וַאֲייְיתוּ. כששמע כן כידור, אָזַל אֵיהוּ, וְקַמְלֵיהּ לְאִיתְּתֵיהּ – והרג את אשתו, על שנתנה להם את כספם.

הַיְינוּ (דתנן) [דְּתַנְיָא], אי זהירות בנטילת מַיִם רִאשׁוֹנִים [לפני הסעודה], הָאֲכָלוֹ – גרמו למזלזל שיאכילוהו בְּשַׂר חֲזִיר. שהיה אכסנאי, שלישראל היה מוכר דבר המותרים באכילה, ולנכרים דברים אסורים. ופעם בא ישראל לאכסנייתו, ולא נטל ידיו לפני האכילה, וסבר האכסנאי שהוא נכרי ונתן לו לאכול בשר חזיר. ואי זהירות בנטילת מַיִם אַחֲרוֹנִים [לאחר הסעודה], חָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ – גרמו שתיהרג אשתו של כידור. שכן אילו היה נוטל מים אחרונים, בודאי היה גם מקנח את שפמו [כדרך הנוטלים] מן העדשים שאכל, ולא היו נותנים סימנים לאשתו ולא היה הורגה.

המשך בעמוד קנט

וּלְכַפּוֹת, גם רבי יהודה ורבי יוסי הָווּ דַּיְיקֵי בִּשְׁמָא. וּכִי מָטוּ לְהָהוּא בֵּיתָא דְּשַׁמְיָה של בעליו הוא 'בָּלָה', לֹא עַיְילוּ לְגַבֵּיהּ – לא נכנסו לתוכו. כִּי אָמְרִי, שְׁמַע מִינַּהּ משמו שאדם רָשָׁע מִיָּד הוּא, דִּכְתִיב (יחזקאל כג מג) 'וָאֹמַר לַבָּלָה נאופים', ויש לדרוש מכאן שאדם הנקרא בלה הוא נואף. (תיבת 'בלה' הוא כְּמוֹ (בראשית יח יב) 'אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה', שפירושו זקנה, ו'לבלה נאופים' כְּלוֹמַר זְקֵנָה שהזדקנה ושבעה בְּנֹאוּפִים).

בהמשך המשנה שנינו: מִי שֶׁנִּשְׁכּוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים – סימנים נֶאֱמְרוּ בְּכֶלֶב שׁוֹטֶה. פִּיו פָּתוּחַ, וְיָרוֹד נוֹטֵף, וְאָזְנָיו סָרוּחוֹת – גדולות ומתקפלות למטה, וְזָנָבוֹ מוּנָּח [–מוטל] עַל יַרְכוֹתָיו, וּמַהֲלֵךְ בְּצִדֵּי דְּרָכִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף נוֹבֵחַ וְאֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע. מברירת הגמרא: מַאי הָוֵי – ממה אירע לו כן, שנעשה שוטה. רַב אָמַר, נְשִׁים כַּשָּׁפָנִיוֹת מְשַׁחֲקוֹת בּוֹ – מראות עליו את כשפיהם בדרך חוק. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עָלָיו. שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,